

Godność osoby ludzkiej w relacji lekarz –pacjent

Szanowni Państwo,

Kongres, w jakim uczestniczymy, jest znakomitą okazją nie tylko do dyskusji, ale także wspomnień i wymiany doświadczeń przeszłości, w świetle których lepiej rozumie się terażniejszość i planuje przyszłość. *Jednym z najważniejszych współcześnie zagadnień i tematem aktualnym o niezwyklej doniosłości społecznej jest kwestia godności człowieka, zwłaszcza w relacjach lekarz – pacjent(1).* W rozważaniach na ten temat pojawiają się zasadnicze pytania: co oznacza godność pacjenta, czego potrzebuje pacjent oprócz najwyższej jakości usług medycznych, jakie są mu świadczone; co decyduje o tym, że tyle uwagi i zaangażowania poświęcamy pacjentowi; czy robimy wszystko, aby jakość jego życia polepszyć i dlaczego takie działania podejmujemy?

Biorąc pod uwagę ograniczony czas wystąpienia uwagę swoją skupię jedynie na zasygnalizowaniu pewnych zagadnień, podkreśleniu ich wagi i roli dla godności człowieka, godności pacjenta. Po pierwsze, jest jasne, że odpowiedzi na wyżej postawione pytania może być wiele i mogą być one różne, w zależności od dyscypliny nauki, która opisuje i określa zależności między takimi wartościami jak godność, czy jakość życia, a segmentem życia, w której te wartości są realizowane.

Po drugie, warto zauważyć, że *najgłębszą racją etyczną dla niesienia pomocy potrzebującemu, choremu, cierpiącemu jest godność osoby ludzkiej, której nie można kupić, sprzedać, bądź innych pozbawić. Godność bowiem jest wartością przynależną każdemu człowiekowi z samej natury. Posiada ją każdy człowiek, niezależnie od miejsca urodzenia, pochodzenia, poziomu życia, czy wykonywanego zawodu(2).* Tytuły tego szlachectwa człowieka zostały zapisane już na pierwszych stronach księgi uważanej za świętą, czyli Biblii. W opisach stworzenia, przedstawionych w Księdze Rodzaju (Rdz 1, 26-28; 2, 5-7), jedynie w odniesieniu do człowieka została zastosowana nazwa „obraz Boży”. W świetle ujęć biblijnych Bóg stwarza człowieka inaczej niż inne byty, ponieważ daje mu coś z siebie. Tylko człowiek jest dla Boga „kimś” i został powołany do udziału w Bożych rządach nad światem, do współpracy z Bogiem, do kierowania swoim losem i do odpowiedzialności za swe czyny.

Promowana na kartach Pisma świętego i w tradycji chrześcijańskiej *troska o godność osoby ludzkiej jest podstawowym kryterium uzasadniającym wszelkie prawa człowieka, które powinny gwarantować warunki najpełniejszego rozwoju osoby ludzkiej i zapewnić jej aktywny udział w przemianach otaczającego ją świata(3).* *Godność człowieka jest kluczową kategorią współczesnych systemów prawnych (4).* Do niej odwołują się dokumenty i akty prawa

międzynarodowego, zarówno o zasięgu uniwersalnym, jak i regionalnym. *Prawodawca europejski godność człowieka, wiąże z innymi prawami: prawem osób w podeszłym wieku do godnego i niezależnego życia, prawem do pomocy społecznej dla zapewnienia godnej egzystencji wszystkim osobom pozbawionym wystarczających środków, prawem każdego pracownika do warunków pracy szanujących jego zdrowie*(5). Bierze się pod uwagę, że poprzez pracę człowiek urzeczywistnia siebie samego, realizuje się i spełnia, poniekąd staje się bardziej człowiekiem, odkrywa sens życia. Jakość pracy pozostaje natomiast w ścisłej zależności z jakością życia.

Atrybutem godności człowieka jest nie tylko jej nienaruszalność, ale również przyrodzoność i równość(6). W dokumentach i aktach prawa europejskiego, a także bogatym orzecznictwie Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej, godność jest antytezą uprzedmiotowienia człowieka, jego zniewolenia, przeciwstawia się komercjalizacji człowieka i destrukcji życia ludzkiego¹. Warto podkreślić, że dokumenty o charakterze uniwersalnym, akty prawa międzynarodowego i unijne przepisy wpłynęły nie tylko na kształtowanie ustawodawstw krajowych odnoszących się do godności człowieka, zwłaszcza krajowych konstytucji, ale utrwaliły zasadę, że współcześnie, powszechne poszanowanie godności osoby ludzkiej staje się koniecznym warunkiem istnienia człowieka i obywatela w różnych jego społecznych rolach.

O posiadaniu godności nie decyduje zatem nic i nikt. Tym bardziej na jej posiadanie nie ma wpływu stan zdrowia. Nabiera to dodatkowego znaczenia, gdy dodamy, że relacje lekarz – pacjent obejmują niezwykle szerokie spektrum wzajemnych zależności. *Godność pacjenta musi być zapewniona każdemu człowiekowi, któremu świadczona jest pomoc medyczna, na każdym etapie jego życia i choroby*(7). Wydaje się, że im gorszy stan zdrowia pacjenta, tym większa powinna być, spoczywająca na personelu medycznym, troska o zapewnienie pacjentowi szacunku, prywatności i intymności. Poszanowanie godności pacjenta przejawiać się będzie zatem zarówno w realizacji jego prawa do informacji na temat choroby i procesu leczenia, jak i uwzględnianiu najwyższych standardów odnoszących się do przetwarzania danych osobowych pacjenta i bezpieczeństwa osobowych danych medycznych. Innym elementem zapewniania godności pacjenta jest poszanowanie praw jego bliskich, stworzenie warunków, w których mogą oni być wsparciem dla chorego, w aspekcie fizycznym i moralnym.

Godność pacjenta nabiera szczególnego znaczenia w dobie rozwoju technologii, nowych, coraz bardziej zautomatyzowanych metod leczenia. Nowoczesna medycyna, w której

¹ L. Bosek, *Ochrona godności człowieka w prawie Unii Europejskiej a konstytucyjne granice przekazywania kompetencji państwa*, „Przegląd Sejmowy” 2(85)/2008, Studia i Materiały, s. 64–67.

coraz większą rolę odgrywa sztuczna inteligencja wkracza coraz częściej w relacje lekarz – pacjent. Zdobycze cywilizacyjne nie zastąpią jednak relacji międzyludzkich, niezbędnych w powodzeniu procesu leczenia. *Chory, cierpiący potrzebuje drugiej osoby, którą niewątpliwie znajduje w lekarzu.* Sama pomoc instytucji, które są bardzo potrzebne i nieodzowne, nie wystarczy, ponieważ żadna instytucja sama z siebie nie zastąpi ludzkiego serca, ludzkiego współczucia, ludzkiej miłości, ludzkiej inicjatywy, gdy chodzi o wyjście naprzeciw cierpieniu drugiego człowieka. Właśnie takiej postawy miłości, niezależnie od zmieniających się czasów i rozwijania technologii leczenia, nie może zabraknąć lekarzom. Tutaj otwiera się przestrzeń dla pracy lekarza, którego działalność jest skoncentrowana na niesieniu pomocy potrzebującemu. W tej perspektywie nobilitacji zostaje poddana sama działalność lekarza, w której immamentnie jest zawarta służba. *W posługę lekarza wpisana jest troska o jakość życia pacjenta*(8). To rodzi szczególny rodzaj odpowiedzialności lekarza, odpowiedzialności za drugiego człowieka. Posługa lekarza jest więc misją, a w jakiejś mierze nawet powołaniem, w stosunku do którego największego znaczenia nabierają racje, jakie odnajdujemy na gruncie etycznym. One właśnie przesądzają o szlachetności pracy lekarza nadając jej wręcz sakralny charakter.